

Sector Commissie Banken (SCB)

Verwachtingen over de toelichting van de impact COVID-19 in de jaarrekening 2020 van banken

17 december 2020

Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

1. Inleiding

In juli 2020 heeft de Sector Commissie Banken van het NBA een publicatie uitgebracht over het belang van betrouwbare jaar- en halfjaarcijfers van banken in de huidige COVID-19-omstandigheden. Het ging hierbij vooral om het zo transparant mogelijk toelichten van onzekerheden en bijzondere omstandigheden zoals de bij het maken van schattingen gedane aannames. We zijn inmiddels een aantal maanden verder maar de impact van de crisis op de banken blijft lastig te bepalen. Een tweede besmettingsgolf in oktober en de verschillende lock-down maatregelen die wereldwijd gelden resulteren nog steeds in een grote onzekerheid over mate en termijn van economisch herstel. Ondanks meer positieve berichten over een mogelijk vaccin blijft het lastig om de impact van de crisis op de banken te bepalen.

2. Doel van deze publicatie

De onzekerheid zoals hierboven beschreven heeft ertoe geleid dat de kernboodschappen uit de publicatie van juli 2020 inzake de impact van Covid-19 in de jaarrekening 2020 nog steeds valide zijn. Daarom volgt in deze publicatie een korte samenvatting om de meest belangrijke verwachtingen nogmaals onder de aandacht te brengen. Ondanks de grote onzekerheden willen stakeholders dat banken in halfjaarberichten ingaan op vragen als:

- Wat zeggen de cijfers van banken in tijden van grote onzekerheden als gevolg van de crisis en hoe werkt dat door in toekomstige cijfers?
- Waar moet je bij jaarverslagen op letten om de impact van de crisis voor de bank goed te kunnen begrijpen?
- Waarom zijn toelichtingen zo belangrijk in het begrijpen van jaarcijfers?
- Wat ligt in deze crisissituatie de focus van de accountant bij de uitvoering van zijn werkzaamheden op de halfjaarcijfers?

3. Impact COVID-19 op banken

Banken willen ondanks de vele onzekerheden als gevolg van de Covid-19-crisis een zo goed mogelijk inzicht geven in de uitkomsten van hun bedrijfsvoering in het jaarbericht 2020. In de jaarrekening zijn al uitgebreid de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling alsmede toelichtingen op jaarrekeningposten opgenomen. De waarderingsgrondslagen veranderen door de COVID-19-crisis niet en zijn ook voor 2020 van toepassing.

De kredietvoorzieningen zijn gebaseerd op toekomstverwachtingen waarbij met behulp van modellen schattingen worden gemaakt waarin wordt uitgegaan van bepaalde veronderstellingen ten aanzien van de kans op wanbetaling, het verlies dat daaruit vervolgens voortvloeit en het verwachte verloop van de 'Exposure-at-Default'. Deze verwachtingen zijn veelal gebaseerd op de verwachte macro-economische situatie welke veelal worden afgeleid vanuit (het gewogen gemiddelde van) meerdere scenario's. Omdat er grote onzekerheid is over de omvang, de duur van de economische teruggang en de verwachtingen rondom de steunregelingen vanuit de overheid (rondom de afbouw van moratoria, garanties en regelingen zoals NOW). is een belangrijk aandachtspunt of de modellen in de omstandigheden van de COVID-19-crisis wel de goede uitkomsten geven aangezien er waarschijnlijk geen rekening is gehouden met een pandemie van deze omvang. Daarnaast heeft de EBA ook recentelijk benadrukt dat er ook systeemtechnische nadelen kleven aan de steunregelingen vanuit de overheid. Er kan namelijk een "non-paying" moraal ontstaan, Door de hoeveelheid van onzekerheden worden er door banken stresstesten op de uitkomsten uitgevoerd. De accountant beoordeelt het proces op basis waarvan een bank zijn uiteindelijke inschatting baseert op robuustheid.

Uitgaande van IFRS en rekening houdend met de bijzondere omstandigheden van de crisis gelden de volgende attentiepunten:

- als gevolg van de grotere schattingsonzekerheid zal extra aandacht uit moeten gaan naar de aannames die zijn gehanteerd bij het maken van kasstroomprognoses en -projecties voor het bepalen van kredietvoorzieningen. Zoals bijvoorbeeld de kans op wanbetaling en de waardeontwikkeling van onderpanden.
- het uitvoeren van meer gevoeligheidsanalyses als gevolg van wijzigingen in veronderstellingen bij het bepalen van kredietvoorzieningen
- de impact van (overheids)maatregelen die zijn genomen om de economische gevolgen van COVID-19 in te perken en hoe die zijn meegenomen in de gemaakte prognoses
- de impact van het eventueel afbouwen van de steunregelingen vanuit de overheid.
- Rol van toezichthouders

Vanwege de COVID-19-crisis hebben toezichthouders (DNB, ECB en ESMA) aangegeven dat duidelijk in de jaarrekening tot uitdrukking moet komen wat de impact van COVID-19 is op de financiële situatie (liquiditeit, solvabiliteit en rentabiliteit). De bank moet ook in staat zijn om risico's, en dan met name de continuïteitsrisico's, in te schatten. Tijdige communicatie tussen bank, DNB en accountant over zich voordoende probleem- en knelpunten is belangrijk om ook tijdig maatregelen te kunnen nemen.

De Europese wetgever heeft eind juni 2020 aangegeven dat banken desgewenst tijdelijk de stijging in voorzieningen als gevolg van de toepassing van IFRS 9 (uitgezonderd de zogeheten stage 3 leningen), en die gerelateerd zijn aan de COVID-19-crisis, niet of ten dele ten laste hoeven te brengen van hun kapitaalpositie, met name om banken ten volle te laten profiteren van garanties en moratoria's die door de overheid zijn ingesteld om de huidige situatie het hoofd te bieden. Deze maatregelen om het kredietrisico te verkleinen komen bovenop de tijdelijke lagere kapitaalvereisten die eind maart 2020 zijn aangekondigd. De Europese wetgever beoogt hiermee een aantal effecten door COVID-19 niet of minder te laten doorwerken in de kapitaalpositie van banken waardoor banken hun kredietverlening aan de reële economie zo veel mogelijk kunnen voortzetten. Het zijn facultatieve regelingen en het totale toekomstige effect voor banken is nog niet duidelijk.

Rol van externe accountant en interne auditor

De rol van de externe accountant is vooral tijdig de dialoog zoeken met het bestuur van de bank en de auditcommissie (van de raad van commissarissen). De dialoog moet gaan over de ontwikkelingen bij de bank en de verwachtingen die de bank en de accountant hebben over het halfjaarbericht en dan met name de verwachte impact van COVID-19 op de bedrijfsvoering en de wijze waarop dit wordt uiteengezet. Transparantie is hierbij een belangrijk aspect als het gaat om het inzicht geven in de opbouw van modellen, het maken van schattingen en veronderstellingen en het beschrijven van economische scenario's. De hierop gebaseerde analyses moeten specifiek en diepgaand zijn en aansluiten op de karakteristieken van de desbetreffende bank. De accountant toetst de robuustheid van de procedures en zal zich professioneel kritisch opstellen en meer diepgaand zijn werkzaamheden verrichten als de weergave van de impact op de bank door de accountant als niet toereikend wordt beoordeeld.

De interne auditor geeft inzicht en assurance aan het management van de banken door het intensief monitoren en auditen van de effectiviteit van governance, risk management en control processen. Dit omvat ook het nagaan van de impact van de crisis op risk en operationele banksystemen en het testen van procedures voor de bepaling van verwachte kredietverliezen, waarbij ook de interpretatie van IFRS en guidance van toezichthouders wordt meegenomen. Belangrijk is dat de uitkomsten van deze werkzaamheden en mogelijke hieruit voortkomende signalen van afwijkende patronen worden bediscussieerd en geanalyseerd. De werkzaamheden van de interne auditor vormen ook noodzakelijke input voor de externe accountant en toezichthouder. Deze werkzaamheden gaan met betrekking tot COVID-19 overigens verder dan de aan het kredietrisico gerelateerde zaken. Ook bijvoorbeeld de impact van thuiswerken, liquiditeit management en andere mogelijke COVID-19-risico's worden meegenomen.

Three-line-of-defence

Door de toegenomen onzekerheid rondom de inschatting van kredietrisico's is het wenselijk dat de three-line-of-defence extra focus heeft op de evaluatie van de verschillende scenario's en onzekerheden die zich in de kredietportefeuille voor kunnen doen. Verwachtingen rondom specifieke landen, industrieën en sectoren zullen meer aandacht moeten krijgen in het control-framework van de banken. Extra voorzichtigheid moet daarnaast worden betracht bij het in ogenschouw nemen van ontvangen overheidssteun door de klanten van de bank bij het evalueren van de kredietwaardigheid naar de toekomst toe.

4. Aandachtspunten en aanbevelingen voor jaarrekening van banken

Zoals hiervoor geschetst zullen de jaarrekeningen voor de periode eindigend op 31 december 2020 anders dan in voorgaande jaren een uitvoerigere toelichting vereisen. Bij het opstellen van de jaarrekening onderkennen wij de volgende belangrijke aandachtspunten (inclusief aanbevelingen) voor de opstellers van deze berichten:

Portefeuille samenstelling

De impact die de COVID-19-uitbraak heeft op de verwachte kredietverliezen van banken is sterk afhankelijk van de samenstelling van de leningenportefeuille van de bank. Een eerste belangrijk onderscheid hierbij is die tussen zakelijke en particuliere klanten. Bedrijven in bepaalde sectoren worden in het bijzonder zwaar geraakt, te denken valt aan logistiek, luchtvaart en de toerisme-industrie. Ook waar het particuliere leningen betreft zijn de risico's voor banken toegenomen, als het bijvoorbeeld gaat om hypotheek en consumptief krediet is de kans op wanbetaling toegenomen voor bijvoorbeeld ZZP'ers die als gevolg van de COVID-19 crisis een verlies van inkomen hebben.

Dus voor een goed inzicht in de impact van de COVID-19 crisis op het risicoprofiel van de bank is het van belang dat banken een goed inzicht verschaffen in de samenstelling van hun leningenportefeuille.

Toekenning maatregelen

In reactie op de COVID-19-crisis hebben veel Nederlandse banken coulantie verleend aan klanten, veelal in de vorm van zogenaamde 'betaalpauses'. Deze betaalpauses houden in dat klanten voor enige tijd worden vrijgesteld van het betalen van rente en aflossing ter overbrugging van een periode van (significant) inkomensverlies. De meest voorkomende en generiek toegepaste vorm van zo'n betaalpause betreft particuliere hypotheek waar klanten drie tot zes maanden worden vrijgesteld van betaling. De meeste Nederlandse banken bieden dergelijke betaalpauses in enigerlei vorm aan.

Als deze betaalpauses alleen leiden tot uitstel van betaling hebben deze maatregelen alleen een disconteringsnadeel op de voorzieningen. Maar het is wel een mogelijke indicatie voor een toegenomen risico op wanbetaling door de klant. Indien dit daadwerkelijk het geval is schrijven de accounting standaarden voor dat er meer voorzien moet worden voor te verwachte verliezen. De inschatting hiervan is heel erg subjectief van aard. Om die reden vinden wij het van belang dat banken in hun jaarrekening veel aandacht besteden aan de mate waarin betaalpauses of gelijksoortige maatregelen (zogenaamde forbearance) zijn toegekend en op welke wijze hiermee in de schatting van de voorziening rekening is gehouden. Dit kan bijvoorbeeld door een toelichting op de belangrijkste aannames en schatting die gebruikt zijn bij de totstandkoming van de jaarcijfers.

Toepassing macro-economische scenario's

Toekomstverwachtingen worden zwaar meegewogen bij de berekening van de voorziening op rapportagedatum. Eén van de belangrijkste aannames zijn de macro-economische vooruitzichten. Belangrijke indicatoren hierbij zijn de (vorm van) economische krimp en de ontwikkeling van de werkloosheid en huizenprijzen. Overigens is dit sterk afhankelijk van de sector. Verder kan het plotseling afbouwen van overheid support tot een plotselinge step-up in de voorzieningen leiden. De combinatie van

deze variabelen zijn belangrijke elementen die meegenomen dienen te worden in de bepaling van de voorziening per 31 december 2020.

5. Conclusie

Banken zullen bij het opstellen van hun jaarrekeningen de laatst bekende economische verwachtingen als vertrekpunt nemen in de scenario-analyses. Accountants verwachten dat banken uitvoerige toelichtingen opnemen over gehanteerde macro-economische vooruitzichten omdat de onderliggende aannames belangrijke impact hebben op de modeluitkomsten én omdat er sprake is van veel onzekerheid omtrent de toekomstige situatie. Bankers zullen hierbij ook kenbaar maken welke weging ze meegeven aan de diverse scenario's (mild, basis, zwaar). Dit om te kunnen begrijpen waarom bepaalde aannames zijn gedaan.

